

УДК 352:331.5

DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/190-19>**Бліщук К.М.**кандидат економічних наук, доцент,
Національний університет «Львівська політехніка»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8154-6608>**Blishchuk Kateryna**

Lviv Polytechnic National University

СТАЛИЙ РОЗВИТОК ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В КОНТЕКСТІ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЙНИХ ЗМІН

У статті досліджено особливості сталого розвитку територіальних громад в контексті децентралізаційних змін. Відзначено, що сталий розвиток територіальних громад включає в себе економічний, соціальний та екологічний розвиток, забезпечення ефективного управління ресурсами та послугами, а також збалансований підхід до розподілу функцій та влади між центральними та місцевими органами влади. Відмічено, що в основі такого розвитку лежить територіальна громада, в якій складові частини взаємопов'язані між собою, займають значну територію і витрачають значні ресурси для свого власного розвитку. Узагальнено, що в контексті децентралізаційних змін сталий розвиток територіальних громад покликаний забезпечувати ефективні зміни на рівні окремих територій. Підсумовано, що в сучасних умовах важливо визнати, що перспективні напрями розвитку держави визначаються ефективним функціонуванням територіальних громад в контексті забезпечення їх сталого розвитку, а базою для цього мають бути децентралізаційні зміни, спрямовані на переформатування територіальних відносин.

Ключові слова: сталий розвиток, територіальні громади, децентралізаційні зміни, держава, регіони.

SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF TERRITORIAL COMMUNITIES IN THE CONTEXT OF DECENTRALIZATION CHANGES

The article examines the peculiarities of the sustainable development of territorial communities in the context of decentralization changes. The relevance of the article is determined by the fact that the sustainable development of territorial communities in the context of decentralization changes means the process of creating and supporting self-sufficient communities at the local level, which are able to ensure the growth of the quality of life of the population over a long period. It was noted that this development includes economic, social and environmental development, ensuring effective management of resources and services, as well as a balanced approach to the distribution of functions and powers between central and local authorities. It is noted that the basis of such development is a territorial community, in which the constituent parts are interconnected, occupy a significant territory and spend significant resources for their own development. The purpose of the article is to study the features of sustainable development of territorial communities in the context of decentralization changes at the current stage of development of the Ukrainian state. Research methods that will be used in the process of writing the article are the method of analysis and synthesis, abstract-logical and comparison, which made it possible to present well-founded conclusions and proposals. It is summarized that in modern conditions it is important to recognize that the promising directions of the state's development are determined by the effective functioning of territorial communities in the context of ensuring their sustainable development, and the basis for this should be decentralization changes aimed at reformatting territorial relations. The practical value of the article lies in substantiating proposals for overcoming challenges in the field of sustainable development of territorial communities and proving the importance of ensuring effective interaction of all parties to sustainable development and increasing the level of responsibility of both state and local authorities in the context of implementing effective decentralization changes.

Keywords: sustainable development, territorial communities, decentralization changes, state, regions.

JEL classification: R58

Постановка проблеми. Принципи сталого розвитку лежать в основі розвитку країни, що визначено основними Цілями сталого розвитку на тривалий період. Адже прогрес у суспільстві можливий за умови гармонійного розвитку як держави в цілому, так і її територій, що забезпечується умовами їх сталого розвитку, зменшення соціальних нерівностей, збалансованого підходу до конкурентоспроможності бізнесу, екологічної безпеки та економічного зростання.

Децентралізаційні перетворення, які відбуваються в Україні протягом останнього десятиліття, передбачають можливість досягнення довгострокових цілей шляхом систематичного виконання конкретних завдань сталого розвитку територіальних громад в коротко- та середньостроковій перспективі шляхом активної громадської участі, боротьби з корупцією та ефективного управління децентралізаційними процесами в цілому.

Таким чином, на сучасному етапі особливо актуальним стає питання визначення стратегічних напрямків сталого розвитку територіальних громад в умовах децентралізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сталий розвиток територіальних громад є предметом зацікавлення багатьох вчених. Зокрема, варто згадати таких науковців як Готра В.В. [4], Котов І.В. [1], Кравців В.С. [6], Крайник О.М. [2], Лещух І.В. [5], Патинська М.М. [3], Пітолиц М.М. [4], Побережник Г.В. [4], Попадинець Н.М. [5], Патицька Х.О. [5], Сторонянська І.З. [6], Чубарь О.Г. [4] та інші.

У своїх публікаціях дослідники розглядають теоретичні основи управління сталим розвитком територіальних громад, вивчають підходи до формування категорії «сталий розвиток територіальних громад» в умовах євроінтеграційної перспективи, досліджу-

ють фактори підвищення фінансової спроможності та розвитку територіальних громад в умовах сучасних викликів, аналізують сучасні проблеми використання природно-ресурсного потенціалу територіальних громад в Україні в умовах децентралізації в контексті ризиків та механізмів їх розвитку, опрацьовують особливості державного регулювання сталого розвитку територіальних громад.

Невирішені частини загальної проблеми, яку досліджують у статті. Разом з тим, залишаються невирішеними проблеми сталого розвитку територіальних громад в умовах децентралізації, зумовлені сучасними викликами та ситуацією, в якій зараз перебуває українська держава. Актуальність та гострота даного питання зумовили вибір даного напрямку дослідження.

Мета статті полягає в дослідженні особливостей сталого розвитку територіальних громад в контексті децентралізаційних змін на сучасному етапі розвитку української держави.

Виклад основних результатів дослідження. Сталий розвиток територіальних громад в контексті децентралізаційних змін означає процес створення та підтримки самодостатніх громад на місцевому рівні, які здатні забезпечувати зростання якісного рівня життя населення протягом тривалого періоду. Це включає в себе економічний, соціальний та екологічний розвиток, забезпечення ефективного управління ресурсами та послугами, а також збалансований підхід до розподілу функцій та влади між центральними та місцевими органами влади. Головною метою такого розвитку є створення стабільного та здорового середовища для розвитку громадян у напрямі забезпечення їхніх сьогоденних потреб та збереження ресурсів для майбутніх поколінь.

В основі такого розвитку лежить територіальна громада, яку як поняття науковці трактують з позиції унікальної соціально-економічної системи, в якій складові частини взаємопов'язані між собою, займають значну територію і витрачають значні ресурси для свого власного розвитку. Іншими словами, територіальна громада є саморегулюючим соціальним утворенням, а сталий розвиток є її основою для формування громадянського суспільства [1].

Розвиток територіальних громад розглядається в контексті їх сталого розвитку, відповідно до чого потребує особливої уваги відповідна концепція (sustainable development), що отримала міжнародне визнання і визначається рухом і взаємодією економічних систем та спільнот між собою і з природою, що не суперечать одна одній. Сьогодні ця концепція відображає якісно новий стан розвитку суспільства, визнаний як постіндустріальний [7].

Теорія сталого розвитку, або «sustainable development», має глибоке коріння і протягом тривалого часу зазнала значних змін, що відображено у відповідних деклараціях і міжнародних документах. Ці документи визначають пріоритетні напрямки майбутнього світового розвитку, які базуються на збалансованому підході до глобальної еколого-соціально-економічної системи.

Термін «sustainable development» можна тлумачити як покращення якості життя людей при збереженні стабільності природних екосистем [7]. Згідно з між-

народним стандартом ISO 26000:2010, сталий розвиток покликаний задовольняти потреби сьогодення, не перешкоджаючи майбутнім поколінням мати можливість забезпечувати свої потреби [8].

Усі ці підходи дають можливість узагальнити, що в контексті децентралізаційних змін сталий розвиток територіальних громад покликаний забезпечувати ефективні зміни на рівні окремих територій, зважаючи на децентралізацію, розпочату в Україні у 2014 році з прийняттям таких нормативних актів:

– Концепції реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні від 1 квітня 2014 року;

– Закону України «Про співробітництво територіальних громад» від 17 червня 2014 року;

– Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 5 лютого 2015 року;

– змін до Бюджетного і Податкового кодексів щодо фінансової децентралізації.

В рамках зазначених децентралізаційних змін стало можливим формування інституту місцевого самоврядування як владного дієздатного інструменту, найбільш наближеного до громадянина. Зокрема, реформа була покликана дати можливість новоутвореним органам місцевого самоврядування дістати відповідні повноваження та ресурси, що їх раніше мали міста обласного значення.

Відповідно до Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [9] збільшення та об'єднання громад здійснювалось шляхом добровільного об'єднання з урахуванням думки громадян. Обов'язковим при плануванні створення громад є визначення потенційних ресурсних можливостей громади для економічного та соціального розвитку і можливості забезпечити надання якісних послуг жителям.

А Концепція сталого розвитку населених пунктів визначає, що управління сталим розвитком територіальної громади здійснюється в таких напрямках:

– запобігання виникненню техногенних аварій, захист від несприятливих природних явищ;

– поліпшення санітарно-гігієнічних умов;

– формування в населених пунктах повноцінного життєвого середовища;

– розвиток інженерної інфраструктури;

– удосконалення виробничої інфраструктури;

– розвиток транспортної інфраструктури;

– забезпечення населення житлом;

– поліпшення соціальних умов життя населення;

– забезпечення раціонального використання природних ресурсів [10].

Виходячи з вищенаведеного, можна навести декілька основних ознак, які характеризують сталий розвиток територіальних громад у контексті децентралізаційних перетворень. Детальніше це показано в табл. 1.

Ці ознаки вказують на те, що сталий розвиток територіальних громад у контексті децентралізаційних перетворень включає в себе не лише економічний аспект, але і соціальний, екологічний, культурний та управлінський.

У контексті реалізації Україною євроінтеграційного вектора сталий розвиток територіальних громад передбачає впровадження змін у системі суспільних

Таблиця 1

Основні ознаки сталого розвитку територіальних громад у контексті децентралізаційних перетворень

№ п/п	Ознаки	Їх характеристика
1	Економічна стійкість	Громада має розвинену економіку, що базується на різноманітних галузях та джерелах доходів, що забезпечує її стійке фінансове забезпечення
2	Соціальна інклюзія	Стале зростання якості життя всіх мешканців громади, забезпечення доступу до освіти, охорони здоров'я, житла та інших соціальних послуг
3	Екологічна збалансованість	Збереження та охорона навколишнього середовища, раціональне використання природних ресурсів та впровадження екологічно чистих технологій
4	Партнерство та участь громадян	Активна участь громадян у прийнятті рішень та впровадженні проєктів, сприяння взаємодії між громадськістю, бізнесом та владою
5	Інфраструктурний розвиток	Наявність якісної та доступної інфраструктури, такої як дороги, комунікації, водопостачання та інші комунальні послуги
6	Культурна та історична спадщина	Збереження та просування культурної та історичної спадщини громади як важливого чинника сталого розвитку
7	Ефективне управління	Наявність прозорих та ефективних механізмів управління та прийняття рішень, що забезпечують розвиток громади відповідно до її потреб та потенціалу

Джерело: власні узагальнення

відносин, які сприяють гармонійній взаємодії інтересів органів місцевого самоврядування, громади та суб'єктів господарювання. Мета цих змін полягає у задоволенні потреб населення та громади як на сучасному етапі розвитку українського суспільства, так і у майбутньому з урахуванням відповідності європейським стандартам і нормам.

Окремо варто наголосити на позитивному європейському досвіді здійснення децентралізації в контексті можливості і потреби його впровадження в українських реаліях. Якраз цей момент є важливим, оскільки сталий розвиток територіальних громад в умовах реалізації децентралізаційних перетворень в Україні потрібно забезпечувати на фундаменті європейських країн (Польща, Німеччина, Австрія, скандинавські країни, Словаччина, країни Балтії тощо), які вдало пройшли етап впровадження децентралізаційних змін.

Ведучи мову про сталий розвиток територіальних громад в контексті децентралізаційних змін в Україні, варто зауважити, що органи місцевого самоврядування мають справу з наступними проблемами:

- зростання рівня забрудненості повітря, водойм та територій загалом;
- дефіцит водних ресурсів;
- низький рівень інфраструктурного та підприємницького розвитку;
- соціальна нерівність;
- збільшення кількості безробітного населення та недостатність його доходів;
- економічний спад національної економіки.

Отже, для забезпечення ефективного сталого розвитку територіальних громад в контексті децентралізаційних змін в Україні на сьогоднішній день необхідно:

- забезпечувати участь громадськості щодо управління сталим розвитком територіальних громад у процесі ухвалення рішень;
- активізувати розвиток територіальної громади на основі партнерства та інновацій між приватними та державними структурами;
- враховуючи місцеві особливості розвитку, використовувати методи стратегічного планування;

– гарантувати, щоб усі прийняті управлінські рішення спрямовувалися на покращення якості життя мешканців конкретної територіальної громади.

Отже, сталий розвиток територіальних громад в контексті децентралізаційних змін в Україні потребує комплексного підходу, що базується на кількох ключових принципах. Це включає спрямування всіх управлінських рішень на поліпшення якості життя мешканців, застосування стратегічного планування з урахуванням місцевих потреб, активізацію інноваційного розвитку та партнерства між різними секторами, а також забезпечення широкої участі громадськості у процесі ухвалення рішень. Ці принципи є важливими для забезпечення сталого та збалансованого розвитку громад, який відповідає потребам сучасності і зберігає ресурси для майбутніх поколінь.

Висновки. Отже, сталий розвиток територіальних громад в контексті децентралізаційних змін означає впровадження комплексу управлінських заходів організаційного та економічного характеру, спрямованих на забезпечення сталого розвитку суспільства. У сучасних умовах важливо визнати, що перспективні напрями розвитку держави визначаються ефективним функціонуванням територіальних громад в контексті забезпечення їх сталого розвитку, а базою для цього мають бути децентралізаційні зміни, спрямовані на переформатування територіальних відносин. Відповідно до цього, сталий розвиток означає здатність задовольняти поточні потреби територіального розвитку, забезпечуючи при цьому можливість майбутнім поколінням забезпечувати прогрес в суспільстві, поєднуючи екологічні, соціальні та економічні аспекти.

Загалом, розвиток територіальних громад вважається ключовим фактором для сталого розвитку держави. Україна, як і багато інших країн, стикається з різноманітними викликами, які впливають на регіональний розвиток. Тому з метою подолання цих викликів важливо забезпечити ефективну взаємодію усіх сторін сталого розвитку та підвищити рівень відповідальності як державних, так і місцевих органів влади в контексті реалізації ефективних децентралізаційних змін.

Список використаних джерел:

1. Котов І.В. Теоретичні основи управління сталим розвитком територіальних громад. *Право та державне управління*. 2023. № 3. С. 83–88. DOI: <https://doi.org/10.32782/pdu.2023.3.12>
2. Крайник О. Державне регулювання сталого розвитку територіальних громад. *Економіка та суспільство*. 2021. № 24. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-24-27>
3. Патинська М.М. Формування категорії «сталий розвиток територіальних громад» в умовах євроінтеграційної перспективи. Міжнародне науково-технічне співробітництво: принципи, механізми, ефективність: збірник наукових праць XV (XXVII) Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 14–15 березня 2019 р.). Київ, 2019. С. 32–33.
4. Пітюлич М.М., Готра В.В., Чубарь О.Г., Побережник Г.В. Фактори підвищення фінансової спроможності та розвитку територіальних громад в умовах сучасних викликів. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2023. Том 8. № 2. С. 341–346.
5. Попадинець Н.М., Патицька Х.О., Лещук І.В. Сучасні проблеми використання природно-ресурсного потенціалу територіальних громад в Україні в умовах децентралізації. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2019. Вип. 3(137). С. 3–9.
6. Територіальні громади в умовах децентралізації: ризики та механізми розвитку: монографія / за ред. Кравціва В.С., Сторонянської І.З. Львів : ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України, 2020. 531 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»).
7. Raskowski A., Bartniczak B. On the Road to Sustainability: Implementation of the 2030 Agenda Sustainable Development Goals (SDG) in Poland. *Sustainability*. 2019. Т. 11. Vol. 366.
8. ISO 26000:2010 Guidance on social responsibility. Access mode : <http://isotc.iso.org> (дата звернення: 18.03.2024).
9. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 13. Ст. 91.
10. Про затвердження Концепції сталого розвитку населених пунктів: Постанова Верховної Ради України від 24 грудня 1999 р. №1359-XIV. URL: [http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1359'14](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1359%2014) (дата звернення: 18.03.2024).

References:

1. Kotov I. (2023) Teoretychni osnovy upravlinnya stalym rozvytkom terytorial'nykh hromad [Theoretical foundations of management of sustainable development of territorial communities]. *Pravo ta derzhavne upravlinnya*, no 3, pp. 83–88. DOI: <https://doi.org/10.32782/pdu.2023.3.12>
2. Kraynyk O. (2021). Derzhavne rehulyuvannya staloho rozvytku terytorial'nykh hromad [State regulation of sustainable development of territorial communities]. *Ekonomika ta suspil'stvo*. no. 24. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-24-27>
3. Patyn's'ka M. M. (March 14-15, 2019) Formuvannya katehoriyi «stalyy rozvytok terytorial'nykh hromad» v umovakh yevrointehratsiynoyi perspektyvy [Formation of the category "sustainable development of territorial communities" in the conditions of the European integration perspective]. *Mizhnarodne naukovo-tekhnichne spivrobitnytstvo: pryntsyppu, mekhanizmy, efektyvnist'*: zbirnyk naukovykh prats' XV (XXVII) Mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi. Kyiv. P. 32–33.
4. Pityulych M. M., Hotra V. V., Chubar' O. H., Poberezhnyk H. V. (2023) Faktory pidvyshchennya finansovoyi spromozhnosti ta rozvytku terytorial'nykh hromad v umovakh suchasnykh vyklykiv [Factors of increasing the financial capacity and development of territorial communities in the conditions of modern challenges]. *Ukrayins'kyi zhurnal prykladnoyi ekonomiky ta tekhniky*, vol. 8, no. 2, pp. 341–346.
5. Popadynets' N. M., Patyts'ka Kh. O., Leshchukh I. V. (2019) Suchasni problemy vykorystannya pryrodno-resursnoho potentsialu terytorial'nykh hromad v Ukrayini v umovakh detsentralizatsiyi [Modern problems of using the natural resource potential of territorial communities in Ukraine in conditions of decentralization]. *Sotsial'no-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrayiny*, vol. 3(137), pp. 3–9.
6. Terytorial'ni hromady v umovakh detsentralizatsiyi: ryzky ta mekhanizmy rozvytku [Territorial communities in conditions of decentralization: risks and mechanisms of development]: monohrafiya / za red. Kravtsiva V. S., Storonians'koyi I. Z. (2020) Lviv: DU «Instytut rehional'nykh doslidzhen' imeni M. I. Dolishn'oho NAN Ukrayiny, 531 p. ("Problems of regional development" series).
7. Raskowski A., Bartniczak B. (2019) On the Road to Sustainability: Implementation of the 2030 Agenda Sustainable Development Goals (SDG) in Poland. *Sustainability*, vol. 11, is. 366.
8. ISO 26000:2010 Guidance on social responsibility. Available at: <http://isotc.iso.org>
9. Pro dobrovil'ne ob'yednannya terytorial'nykh hromad: Zakon Ukrayiny. Vidomosti Verkhovnoyi Rady, 2015, no. 13, art. 91.
10. Pro zatverdzhennya Kontseptsiyi staloho rozvytku naselenykh punktiv : Postanova Verkhovnoyi Rady Ukrayiny vid 24 hrudnya 1999 r. №1359-XIV. Available at: [http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1359'14](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1359%2014)